

Bir Turizm Bölgesindeki Üniversite Öğrencilerinde Risk Alma Davranışlarının İncelenmesi

Investigation of Risky Behaviors in University Students in a Tourism Region

Sibel COŞKUN¹

ÖZ

Riskli davranışların sık görüldüğü ergenlik üniversite çağına dek uzamaktadır. Bu tanımlayıcı çalışma da turizm bölgesinde bulunan üniversite öğrencilerinde riskli davranışların incelenmesi amaçlanmıştır.

Muğla ili Fethiye ilçesinde gerçekleştirilen çalışmaya 545 üniversite öğrencisi katılmıştır. Veri toplama aracı olarak bilgi formu ile Gençtanırım (2010) tarafından geliştirilmiş "Riskli Davranış Ölçeği Üniversite Formu" kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen veriler; SPSS programında sayı, yüzde ve aritmetik ortalama hesaplamaları ile ve t-testi, çoklu ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Öğrencilerin yaklaşık yarısı erkek ve 20 yaş altıdır. %23,5'inin okul başarısı iyi, %26,2'si kötüdür. %54,3'ünün ailesinde sigara/alkol kullanımı bulunmamaktadır. Öğrencilerin riskli davranışlar ölçeği alt boyut puanları hesaplandığında antisosyal davranışlar 21,88±7,63, alkol kullanımı 19,37±8,80, sigara kullanımı 20,41±8,37, intihar eğilimi 30,26±8,93, beslenme alışkanlıkları 20,35±6,31, okul terki 10,48±3,55 ve madde kullanımı 17,80±8,87 puan olarak belirlenmiştir. Cinsiyete göre riskli davranışlar arasında farklılık saptanmamıştır. Turizm bölgesinde bulunan öğrencilerin riskli davranışlar ölçeği puanları benzer çalışmalara göre daha yüksektir. İntihar eğilimi, zararlı alışkanlıklar ve antisosyal davranışlar öne çıkan riskli davranışlardır. Riskli davranışlar ölçeği alt boyut puanları arasındaki korelasyon incelendiğinde ise antisosyal davranış ile alkol, madde ve sigara kullanımı arasında güçlü ve anlamlı korelasyonlar dikkati çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Riskli Davranış, Sağlık, Gençlik, Sosyal Çevre

ABSTRACT

Adolescence, where risky behaviors are extends to university age frequently. This descriptive study aimed to examine risky behaviors in university students in touristic place.

The study was carried out with 585 volunteer university students in Fethiye. "Risky Behavior Scale University Form" created by Gençtanırım (2010) and information form were used in data collection. The data were evaluated in SPSS with number, percentage and arithmetic mean. t-test and one-way anova were used for analysis.

Nearly half of the students are male and under 20 years old. 23.5% of school achievement is good and 26.2% is bad. 54.3% of their families had no smoking or alcohol use. The mean subscores of Risk Behaviors Scale; antisocial behaviors were 21.88±7.63, alcohol use was 19.37±8.80, smoking was 20.41±8.37, suicide tendency was 30.26±8.93, eating habits were 20.35±6.31, school abandon was 10.48±3.55 and substance abuse was 17.80±8.87. There was no significant difference in risk behaviors according to gender.. The students living in the touristic region had a higher score on risky behaviors than similar studies. Suicidal tendencies, harmful habits and antisocial behaviors are major risky behaviors that are prominent for young people in the touristic region. When the correlation between subscale scores of risk behaviors scale is examined, significant correlations were dedected between antisocial behaviors, alcohol, substance use and smoking

Keywords: Risky Behaviour, Health, Youth, Social Enviroment

Çalışmada verilerin toplanması sürecinde emeği olan üniversite öğrencileri Samet Yalavaç ve Hayrettin Karakoç'a işbirliği için teşekkür ederim.

¹Dr. Öğretim Üyesi, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, cosibel@gmail.com, ORCID:0000-0002-8885-6828

İletişim / Corresponding Author: Sibel COŞKUN
e-posta/e-mail: cosibel@gmail.com

Geliş Tarihi / Received: 30.07.2018
Kabul Tarihi/Accepted: 19.12.2018

GİRİŞ

Bireyde fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimlerin olduğu ergenlik dönemi, bütün yaş dönemleri içinde fiziksel sağlığın en iyi olduğu, aynı zamanda da sağlıklı bir yaşamın temellerinin atıldığı bir dönemdir ve ergenliğin üniversite dönemini de kapsayarak 24 yaşına dek uzadığı (ileri ergenlik) bilinmektedir. Bu değişim sürecine uyum sağlamakta zorlanan gençlerin yaşadığı sorunlar; ruhsal, fiziksel sağlığı ve yaşam kalitesini olumsuz etkilemekte, riskli davranışlar sık görülmektedir.^{1,2} Riskli davranışlar genel olarak, direkt ya da dolaylı olarak sağlığı tehlikeye atan ve hayati tehlike yaratan, hastalık, yaralanma ve ölümlerle sonuçlanma potansiyeli taşıyan davranışlardır.³⁻⁵ Şiddet eğilimi gösterme, suç işleme, sigara, alkol, madde kullanma, okuldan kaçma, evden kaçma, kendine zarar verme, erken/riskli cinsel ilişkide bulunma, emniyet kemeri/kask kullanmama öne çıkan riskli davranışlardır.^{5,6} Bu davranışlar bazen dönemsel geçişe uyum çabası kapsamında işlevsel olabilese de riskleri büyüktür. Özellikle gençlik döneminde sigara, alkol, madde kullanımı gibi riskli davranışların öne çıktığı görülmektedir.⁷

Risk alma davranışları bilişsel, duygusal ve psikobiyolojik açıdan incelenmekte, literatürde bazı kuramlar ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Kişi ödeyeceği bedel ile elde edeceği yararı karşılaştırarak davranış konusunda karar vermektedir. Yarar beklentisi yüksek ise davranışı gerçekleştirmekte, düşük ise gerçekleştirmemektedir.⁸ Bireylerin risk algılarının, değerlerinin ve inançlarının farklı olması durumunda aynı koşullar altındaki bireylerin farklı davranışlar sergilediği belirtilmekte, karar alma süreçlerinin pek çok faktörden etkilendiği belirtilmekte, dışsal ya da içsel kontrol odağına sahip olması farklılık yaratabilmektedir.^{9,10} Kararlaştırılmış hareket kuramında, bireyin bir davranışa ilişkin niyetinin davranışın en iyi belirleyicisi olduğu belirtilmekte; davranışsal amaçta, tutumların ve ilgili toplumsal beklentilerin etkisi bulunmaktadır.¹¹ Bir diğer kuramsal modelde

ise içinde yaşadığımız kültürlerin toplulukçu ve bireyci olarak farklılaştığı, toplulukçu kültürlerde çevrenin önemli etkisinin olduğu, bireyci toplumlarda ise ben merkezilik ve kişisel gereksinimlerin öne çıktığı belirtilmektedir. Özellikle modernleşme ve küreselleşmenin günümüz gençlerinde bireyselliği, haz arayışını ön plana çıkardığı görülmektedir.¹² Sosyal öğrenme kuramına göre ise, kişilik ve davranışlar çevresel faktörler birbiri ile ilişkilidir.¹³ Sosyal Öğrenme Kuramı risk alma davranışını; riskli davranış gösteren arkadaşların izlenmesi ve taklit edilmesi süreci ile açıklamaktadır. Yapılan bir çalışmada gençlerin başkalarının fiziksel varlığında kendilerini daha güvende hissettiği bu nedenle daha fazla risk aldığı saptanmıştır.¹⁴ Ergenlik döneminin etkisi ve dışsal kontrol odağının ağırlıkta olması ile gençler, akranlar ile birlikte hareket etme eğilimi göstermekte ve birbirlerinden etkilenmekte, özellikle bağımlılık yapıcı madde kullanımında özenti öne çıkmaktadır. İlave olarak gençlerin arkadaş çevresine yönelmesi ile ebeveynlerin kontrolü de azalmaktadır.^{2,10,14,15} Karar verme ve davranış sürecinde bilişsel yetilerin de önemli olduğu görülmektedir, özellikle prefrontal korteks gibi bilişsel işlevlerle ilgili yapıların gelişiminin yetişkinliğe dek devam ettiği bilinmektedir.^{15,16} Bir diğer taraftan ise bu dönemde kişilik ve benlik oluşturulmaya çalışılmaktadır.⁷ Dolayısı ile karar verme, sebep sonuç ilişkilerini kurma, planlama, problem çözme, sosyal davranışları ve duyguları düzenleme gibi zihinsel süreçler ve becerilerin gerekli yeterliliğe ulaşmamış olması da gençlerde risk alma davranışları ve dürtüsellik ile ilişkilendirilmektedir.^{15,16}

Etyolojik faktörler olarak; aile içi çatışma ve ilişki sorunlarının yaşanması, aile bağlarının ve sosyal desteğin zayıf olması, okul başarısızlığı, şiddet, istismar vb gibi ruhsal travmaya maruz kalma gençlerde riskli davranışla ilişkilendirilmektedir. Aile eğitim düzeyi ve sosyodemografik özelliklerinde etkili olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmaktadır. Davranım bozuklukları ile alkol madde kullanımı, fiziksel/ruhsal travma

maruziyeti gibi primer ruhsal sorunların eşlik ettiği gençlerde dürtüsellik ve risk alma davranışlarının arttığı literatürde belirtilmektedir.^{4,6,7,17-19} Gençlerin isteklerine kurallara uyararak veya çalışarak ulaşamayacaklarını düşünmeleri, aileden istedikleri yakınlığı bulamamaları ise aile ve sosyal bağların zayıf olmasına yol açarak riskli davranışlara neden olabilmektedir.²⁰

Risk alma davranışlarının orta ergenlik denilen lise çağında belirgin arttığı, ileri ergenlikte ve yaşla beraber azaldığı ifade edilmektedir.¹⁸ Riskli davranışların incelendiği çalışmaların çoğu orta ergenlik örnekleme ait olup, üniversite örnekleminde yapılmış çalışmalar daha az sayıdadır. Aras ve ark. İzmir’de lise öğrencilerinin riskli davranışlarını inceledikleri çalışmada öğrencilerin yaptıkları riskli davranışlar sırasıyla; sınavlarda fısıldama (%90,8), kopya çekme (%88,3) ve okuldan kaçma (%62,0), riskli araç kullanma (%59,9), kavgaya katılma (%50,2), alkol kullanma (%39,6), sigara kullanma (%24,0) kavga başlatma veya tehdit etme (%15,3) ve bıçak taşıma (%14,5)

olarak belirlenmiştir.²⁰ Siyez ve Aysan’ın yaptıkları çalışmada ergenlerde risk faktörleri ile problem davranışlar arasında pozitif yönde; koruyucu faktörler ve problem davranışlar arasında negatif yönde ilişki olduğunu saptamışlardır.²¹ Sağlıklı bir toplum için çocuk ve gençlerin biyopsikososyal açıdan sağlıklı olmaları, risk faktörlerini azaltılarak, koruyucu faktörlerin desteklenmesi önemlidir. Geç ergenlik dönemi olan üniversite çağında risk alma davranışlarının nispeten azalma gösterdiği bilirse de özellikle farklı şehirlerde eğitim gören gençlerde aile kontrolünün ortadan kalkması ve sosyal çevre değişikliklerinin risk alma davranışlarını etkileyeceği düşünülmektedir. Özellikle eğlence ve turizm sektörünün bulunduğu bölgelerde yaşayan gençlerde riskli davranışlara ve zararlı alışkanlıklara yönelme oranında artışın olacağı varsayımı ile yapılan bu çalışmada bir turizm bölgesinde öğrenim amaçlı bulunan gençlerin riskli davranışlar yönünden incelenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

2016 yılında gerçekleştirilen çalışma öncesinde, araştırmanın yürütüldüğü Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Fethiye İşletme Fakültesi ile Fethiye Meslek Yüksek Okulu yöneticilerinden gerekli kurumsal izin ile aynı üniversitenin Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kurulu’na bağlı Fethiye Sağlık Yüksek Okulu alt etik kurulundan (08.06.2016 tarihli) onay alınmıştır. Çalışmanın evrenini Fethiye ilçesinde bulunan İşletme Fakültesi ile Meslek Yüksek Okulu’nda öğrenim gören toplam 1650 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmada minimum örneklem sayısı 340 olarak hesaplanmış, araştırmanın gücünü artırmak için ve eksik veri ihtimali düşünülerek rastgele seçilen ve çalışmaya katılmayı kabul eden 600 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anketleri eksiksiz dolduran 545 öğrenci ise örneklemini oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak tanıtıcı bilgiler için oluşturulan 8 soruluk

bilgi formu ile “Riskli Davranış Ölçeği Üniversite Formu” kullanılarak veriler toplanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler; bilgisayar ortamına aktarılmış SPSS 22 istatistik programı aracılığı ile sayı, yüzde ve aritmetik ortalama hesaplamaları ile ve ikili değişkenlerde t-testi, çoklu değişkenlerde tek yönlü varyans analizi kullanılarak değerlendirilmiştir.

Riskli Davranış Ölçeği Üniversite Formu

(RDÖUF): Gençtanırım (2010) tarafından lise öğrencilere yönelik geliştirilmiş olan Riskli Davranışlar Ölçeği’nden yararlanılarak oluşturulmuş ölçektir. RDÖUF 60 maddeden oluşan 5’li likert tipi bir ölçektir. Antisosyal davranışlar (AS), alkol kullanımı (AK), sigara kullanımı (SK), intihar eğilimi (İE), beslenme alışkanlığı (BA), okul terki (OT), madde kullanımı (MK) olmak üzere yedi alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin boyutları birbiri ile ilişkili olmadığından ölçek toplam puanı

hesaplanmamakta, alt boyutlardan alınan yüksek puan o boyuttaki risk düzeyinin yüksek olduğunu belirtmektedir. Ölçeğin Cronbach

alfa değerleri: AS 0,82; AK 0,92; SK 0,93; İE 0,91; BA 0,81; OT 0,64 ve MK için 0,90 olarak hesaplanmıştır.³

BULGULAR VE TARTIŞMA

Üniversite öğrencilerinin %50,5'i erkek, %45,9'u 20 yaş altı, %44,1'i 25 yaş üzeridir. %22,2'sinin ailesi ege bölgesinde/yakında yaşamaktadır. %23,5'inin okul başarısı iyi, %26,2'si kötüdür. Öğrencilerin aile tutum özellikleri incelendiğinde; %24,2'sinin demokratik ve ilgili, %23,5'inin aşırı hoşgörülü ve rahat aile tutumuna sahip olduğu saptanmış olup, %54,3'ünde ailede sigara/alkol kullanımı bulunmamaktadır (Tablo 1).

Tablo 1. Üniversite Öğrencilerinin Ailesel Özelliklerinin Dağılımı (n=575)

Özellikler	n	%
Ailenin Genel Tutumu		
Baskıcı ve otoriter	67	12,5
Aşırı hoşgörülü rahat	128	23,5
Kararsız/tutarsız	50	9,2
Aşırı koruyucu	67	12,3
Demokratik ilgili	132	24,2
Mesafeli/ilgisiz	56	10,3
Mükemmeliyetçi	45	8,3
Anne babada sigara/alkol kullanma durumu		
Evet	160	29,4
Hayır	296	54,3
Bazen	89	16,3
Toplam	545	100,0

Öğrencilerin sosyodemografik özellikleri incelendiğinde yarıya yakınının 25 yaş üzeri olması ve çoğunun akademik başarısının sadece %23,5 oranında iyi olması öğrencilerde okulu uzatma eğiliminin olabileceğini düşündürmüştür. Öğrencilerin çoğu istendik olan demokratik ve ilgili aile tutumuna sahip değildir ve çoğunun ailesi uzakta ikamet etmekte, yarısına yakınının ebeveyninde sigara ve/veya alkol kullanımı bulunmaktadır. Gençlerin aileden ayrı olmasının da ailenin koruyucu rolünü azalttığı göz önünde bulundurulduğunda örneklemedeki grubun çoğunun ailesel koruyucu faktörlere sahip olmadığı

düşünülmekle beraber bu yorum için eldeki verilerin yeterliliği tartışmalıdır.

Risk alma davranışlarının etyolojisinde ruhsal travma deneyiminin önemli olduğuna ilişkin literatüre dayanarak bu yönde sorular ile öğrencilerin %27'sinde yaşam boyu en az bir ruhsal travma deneyimi olduğu belirlenmiş, şiddete maruz kalma %4,8, kayıp %10,9, kaza %12,3 oranında saptanmıştır (Tablo 2). Bu oranlara bakıldığında daha çok ani yaşam olaylarının ağırlıkta olduğu görülmektedir. Şiddete maruz kalma oranlarının ise nispeten düşük olduğu görülmektedir ve bu bulgu olumlu olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Üniversite Öğrencilerinde Ruhsal Travma Öyküsü

Özellikler	n	%
Yaşam boyu ruhsal travma olayı		
Evet	147	27
Hayır	398	73
Şiddete maruz kalma		
Yok	519	95,2
Var	26	4,8
Kayıp öyküsü		
Yok	312	89,1
Var	38	10,9
Kaza/travma öyküsü		
Yok	478	87,7
Var	67	12,3
Toplam	545	100,0

Ergenlik ve gençlik dönemi riskli davranışların sık görüldüğü bir dönemdir.²² Gençlik dönemindeki sağlık yönünden risk taşıyan davranışlar yetişkinlikte hastalık ve ölümlere neden olabilmektedir.²³ Öğrencilerin riskli davranışlar ölçeği alt boyut puan ortalamaları hesaplandığında AD= 21,88±7,63; AK= 19,37±8,80; SK= 20,41±8,37; İE= 30,26±8,93; BA= 20,35±6,31; OT= 10,48±3,55 ve MK=

17,80±8,87 puan olarak belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Üniversite Öğrencilerinin Risk Alma Davranışı Ölçeği Puan Ortalamaları

Ölçek Alt Boyutları	Ort	S.s	Min.	Max.
Antisosyal Davranışlar	21,67	7,62	10	50
Alkol Kullanımı	19,37	8,80	9	43
Sigara Kullanımı	20,41	8,37	8	40
İntihar Eğilimi	30,26	8,93	12	55
Beslenme Alışkanlıkları	20,24	5,95	8	40
Okul Terki	10,40	3,43	4	20
Madde Kullanımı	17,61	8,44	9	41

Elde edilen ölçek puanlarının Fırat ve ark. tarafından Adana'da ve Körük tarafından Eskişehir'de aynı ölçüm aracı ile ve üniversite öğrencisi gençler ile yapılan çalışma sonuçlarına göre belirgin olarak daha yüksek olduğu görülmektedir.^{4,19} Dolayısı ile turizm bölgesindeki gençlerde riskli davranış sergileme oranlarının arttığı söylenebilir. Benzer çalışma olarak Çamur ve arkadaşlarının yaptığı araştırma sonuçları incelendiğinde; üniversite öğrencilerinin %65,6'sının en az bir defa sigara, %65,4'ünün alkol kullandığı, %6,6'sının bağımlılık yapıcı madde denediğini ifade edilmektedir. Sigara içmeyi deneyip sürdürenler ise grubun %27,6'sı olarak saptanmıştır. Öğrencilerin %10,5'i alkollü araç kullandığını, %10,5'i fiziksel olarak bir kavga içinde bulunduğunu söylemiştir.²³ Ege Üniversitesinde yapılan çalışmada öğrencilerin %29,2'sinin riskli davranışlar gösterdiği, %40,9'unun son bir yıl içinde sigara içtiği, %51,3'ünün alkol tükettiğini belirtilmiştir. Esrar kullanım oranı %3,6, diğer uyuşturucuların kullanım oranı %3,0 olarak saptanmıştır.²⁴ Havaçeliği Atlam ve ark tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada ise, erkeklerde kesici delici alet taşıma, kavga etme ve yaralanma,

erken yaşta cinsel ilişki deneyimi, sigara, alkol ve madde kullanımı, kadınlarda ise intihar planı ya da girişimi ve kendine zarar verme davranışı, anlamlı düzeyde yüksek bulunan riskli davranışlardır.²

Bağımsız değişkenlere göre risk alma davranışları ölçeği puanları karşılaştırıldığında sadece antisosyal davranışlar alt boyut puanının erkeklerde daha yüksek olduğu ve cinsiyete göre anlamlı farklılık ($t=2,19$; $p=0,029$) bulunduğu saptanmıştır. Fırat ve ark (2016) aynı ölçüm aracı ile Adana'da yaptıkları çalışmada sigara kullanımı, madde kullanımı ve okul terki alt boyut puanlarının erkeklerde daha yüksek olduğu saptanmıştır.⁴ Körük'ün çalışmasında ise, alkol kullanımı, sigara kullanımı, antisosyal davranışlar, madde kullanımı ve okul terki boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık görülmektedir.¹⁹ Alikashifoğlu ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada da benzer sonuçlar dikkati çekmektedir.⁵ Telef'in ve Havaçeliği Atlam ve ark çalışmalarında ise cinsiyete göre riskli davranışlarda farklılık saptanmamış, pek çok çalışmada ise erkeklerde riskli davranışlar ölçek puanı daha yüksek bulunmuştur.^{2,22} Bu cinsiyet farklılıklarının toplumsal rol ve kültürel faktörlerden kaynaklandığı ve kızların daha muhafazakâr yetiştirilirken erkeklerin bağımsız ve rekabetçi yetişmeleri ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca epidemiyolojik verilerde de antisosyal kişilik özelliklerinin erkeklerde daha yaygın görüldüğü bildirilmektedir.⁵ Çalışmamızda cinsiyete göre risk alma davranışı verileri literatür ile kısmen paralellik göstermektedir, çalışmanın yapıldığı turistik bölgede eğlence sektörünün bulunması ve alkol tüketiminin yüksek olması erkeklerde antisosyal davranışları arttıran bir faktör olabilir. Diğer alt boyutlarda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık saptanmamış olması bölgede kültürel olarak kadınlara yönelik daha eşitlikçi bir tutum sergileniyor olması bölgedeki kadınlarda da risk alma davranışlarının artmasında rol oynamış olabilir, fakat bu konunun daha kapsamlı araştırılması gerekmektedir.

Çalışmadan elde ettiğimiz bulgularda; yaş grubuna göre okul terki alt boyutunda

anlamli farklılık vardır ($F=4,89$; $p=0,008$) ve 25 yaş üzeri grupta puanlar daha yüksektir. Özellikle 25 yaş üzeri olan gençlerde okul terki puanının yüksek olması okul başarısı düşen ve okulu uzayan gençlerde okul terki riskinin daha fazla olduğunu düşündürmektedir. Okulun uzaması nedeniyle öğrencilerin maddi sıkıntılar yaşayabileceği ve bu nedenle okul terki düşüncesi oluşabileceği de akla gelmektedir. Literatüre göre de okul terki riski altında olan öğrenciler okulda akademik ve davranışsal problemler göstermekte ve akademik başarıları düşmektedir. Akademik başarısı iyi olan öğrencilerin azınlıkta olması da ilişkili bir bulgudur. Literatürde sene tekrarı ve akranlarından yaşça daha büyük olan öğrencilerin diğerlerine oranla daha fazla okul terki riski taşıdıkları, okulu bırakan öğrencilerin %67'sinin yaşının sınıflarındaki diğer öğrencilerden daha büyük olduğu literatürde belirtilmekte, akademik başarısızlık ise okul terki ve zararlı alışkanlıklar ile ilişkilendirilmektedir.³ Turizm bölgesinde bulunmanın da öğrencilerde okulun uzamasında etkili bir faktör olabileceği düşünülmekte ve örnekleme zararlı alışkanlık ile ilgili ölçek puanlarının yüksek saptanmış olması da bu düşünceyi desteklemektedir.

Aile etkileşimi modeline göre, destekleyici ebeveyn stilleri, çocuğun iyi oluşunu artırarak zararlı alışkanlıklara yönelme oranlarını azaltmakta ve bir kontrol mekanizması oluşturmaktadır.^{4,9} Ergenlik döneminde anne baba ile kurulan sıcak ve yakın ilişki, ergenin bireyselleşmesine ve yaşadığı değişimlere kolay uyum sağlamasına yardımcı olmakta, aile içi sorunlar ise pek çok olumsuzluklara neden olabilmektedir.⁶ Ayrıca anne-babaların riskli davranışlar için model olması veya onaylaması ve ebeveyn denetim yetersizliği gençlerde riskli davranışlara yatkınlığı artmaktadır.²⁰ Araştırmaya katılan öğrencilerin ailelerinde istedik aile tutumu olan demokratik/ilgili tutuma sahip olanların oranı sadece %24 oranındadır. Yarısına yakınında ise anne babada sigara ve/veya alkol kullanımı gibi zararlı alışkanlıklar bulunmaktadır. Çalışmada aile tutumuna ve

ailede sigara & alkol kullanımına göre risk alma davranışları açısından anlamlı bir farklılık ($p>0,05$) saptanmamış olsa da ebeveynlerden uzak bir şehirde yaşayan gençlerin özellikle ailede tanık oldukları zararlı alışkanlıkları daha kolay kabul edebilecekleri ve eğlence ve turizm odaklı bir şehirde yaşamının bu gençlerde sigara, alkol hatta madde kullanım riskini arttırabileceği düşünülmektedir.

Risk alma davranışlarını tetikleyebilecek şiddet ve ruhsal travma deneyimi gibi değişkenler ile ölçek puanları karşılaştırıldığında ise sadece kaza geçirme durumuna göre sigara kullanımı ($t=2,11$; $p=0,039$) ve okulu bırakma ($t=-2,53$; $p=0,014$) alt boyut puanlarında anlamlı farklılık ($p<0,05$) saptanmıştır. Telef'in çalışmasında olumlu duyguların risk alma davranışlarına karşı koruyucu olduğu, olumsuz duyguların ise riskli davranışları arttırdığı saptanmıştır ve ruhsal travma öyküsü ile oluşan olumsuz deneyim ve duygular nedeniyle risk alma ve kendine zarar verme davranışları açısından risk oluşturmaktadır.²² Başka bir çalışmada ise çocukluk çağı travmalarının dürtüsellik ve risk alma davranışları ile ilişkisi olduğu, arttırdığı belirlenmiştir.²⁵ Çalışmada örneklemin %73'ünde herhangi bir ruhsal travma öyküsü yoktur. Ruhsal travma öyküsü bulunan öğrencilerin ise çocukluk çağı travmasından ziyade ani yaşam olayıdır, yine de konunun daha kapsamlı çalışmalar ile incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Riskli davranışlar ölçeği alt boyut puanlarının birbiri ile olan korelasyonu hesaplandığında ise, sadece intihar eğilimi ile beslenme alışkanlıkları arasında bir korelasyon bulunmamış, diğer tüm alt boyutlar arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar ve istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Özellikle antisosyal davranış ile alkol, madde ve sigara kullanımı arasında güçlü korelasyonlar dikkati çekmektedir (Tablo 4). Zararlı alışkanlıklar genelde gençlik döneminde öne çıkan riskli davranışlardır ve diğer riskli davranışları tetikleyebilmektedir. Havaçeliği Atlam ve ark çalışmasında Sigara, alkol kullanım sıklığı arttıkça madde kullanımı riskinin de

arttığı saptanmıştır.² Literatürde alkol kullanan ergenlerde hem dürtüsel davranma hem de bilişsel işlevlerde inhibisyon etkisi ile riskli cinsel davranış oranlarında artma saptanmıştır.²⁶ Diğer taraftan depresyon ve alkol madde kullanımı sıklıkla beraber görülebilen sorunlardandır. Hem depresif duygudurum bireylerin etkisiz baş etme davranışı olarak alkol madde kullanmasına

yol açabilmekte hem de alkol madde kullanımının etkisi ve sonuçları ile kişide depresif duygudurum oluşabilmektedir. Bu noktada özellikle alkol madde kullanımı gibi zararlı alışkanlıklar riskli davranış olarak öne çıkmakta hem de diğer riskli davranışlar için tetikleyici olabilmektedir.

Tablo 4. Risk Alma Davranış Ölçeği Alt Boyutlarında Korelasyon Analizi

	Antisosyal Davranışlar	Alkol Kullanımı	Sigara Kullanımı	İntihar Eğilimi	Beslenme Alışkanlıkları	Okulu Bırakma	Madde Kullanımı
Antisosyal Davranışlar	1	0,506** 0,000	0,230** 0,000	0,123** 0,004	0,222** 0,000	0,099* 0,020	0,436** 0,000
Alkol Kullanımı	0,506** *,000	1	0,369** 0,000	0,231** 0,000	0,219** 0,000	0,089* 0,037	0,534** 0,000
Sigara Kullanımı	0,230** 0,000	0,369** 0,000	1	0,277** 0,000	0,228** 0,000	0,195** 0,000	0,251** 0,000
İntihar Eğilimi	0,123** 0,004	0,231** 0,000	0,277** 0,000	1	0,089* 0,038	0,211** 0,000	0,162** 0,000
Beslenme Alışkanlıkları	0,222** 0,000	0,219** 0,000	0,228** 0,000	0,089* 0,038	1	0,220** 0,000	0,167** 0,000
Okulu Bırakma	0,099* 0,020	0,089* 0,037	0,195** 0,000	0,211** 0,000	0,220** 0,000	1	0,166** 0,000
Madde Kullanımı	0,436** 0,000	0,534** 0,000	0,251** 0,000	0,162** 0,000	0,167** 0,000	0,166** 0,000	1

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmadan elde ettiğimiz sonuçlara göre; alkol satışı ve kullanımı ile eğlence sektörünün yaygın olduğu turistik bölgelerde yaşayan gençlerde riskli davranışların daha fazla olduğu, özellikle zararlı alışkanlıkların öne çıktığı söylenebilir. Fakat öğrencilere ilave olarak eğlence mekanlarında bulunma sıklığı ve yurt imkanları çok sınırlı olan bölgede öğrencilerin nerede kaldığına yönelik soruların sorulmamış olması veriler açısından önemli bir sınırlılıktır. Turistik bir bölgede riskli davranışları etkileyebilecek diğer faktörlerin, farklı örneklerde ve daha kapsamlı incelenmesi önerilebilir.

Üniversite çağındaki bireyler yetişkin olarak kabul gördüğünden özerk ve özgürlüklerine saygı duymak gerekmele beraber ergenliğin üniversite çağına dek uzandığı göz önünde bulundurularak hem gençlerin ruhsal durumlarının ve davranışlarının izlenmesi hem de zararlı alışkanlıkların ve riskli davranışların önlenmesi konusunda rehberlik ve danışmanlık hizmetleri etkili şekilde sunulmalıdır. Gençlerde stresle baş etme, problem çözme, iletişim becerilerinin ve sağlıklı yaşam davranışlarının geliştirilmesi ve bu müdahalelerde sağlık ekibi üyelerinin rol alması önemlidir.

KAYNAKLAR

1. Şimşek Z, Koruk İ, Altındağ A. (2007). "Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi ve Fen-Edebiyat Fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin riskli sağlık davranışları." *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26 (3), 19-24.
2. Havaçeliği Atıl D, Aldemir E, Altıntoprak E. (2017). "Üniversite öğrencilerinde riskli davranışların yaygınlığı ve riskli davranışların madde kullanımı ile ilişkisi." *Düşünen Adam*, 30, 287-298.
3. Gençtanırım D. (2014). "Riskli Davranışlar Ölçeği Üniversite Formu: Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları." *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 5 (1), 24-34.
4. Fırat S, Yoldaşcan E, Ayabakan Çot D, Dağlıoğlu N, Gülmen MK. (2016). "Üniversite öğrencilerinde risk alma davranışları ve etkileyen faktörlerin incelenmesi." *Adli Tıp Bülteni*, 21 (3), 172-176.
5. Alikışıoğlu M. (2008). "Ergenlerde davranışsal sorunlar." *Istanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Adolesan Sağlığı II Sempozyum Dizisi*, 2 (63), 55-59.
6. Ateş F.B, Akbaş T. (2012). "Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi." *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), 337-352.
7. Eker I, Yılmaz B. (2016). "Risk alma davranışı: Çocukluk çağı travmaları ve benlik saygısı temelinde bir değerlendirme." *Klinik Psikiyatri*, 19, 27-36.
8. Deniz N. (2011). "Liseye Devam Eden Ergenlerin Risk Alma Davranışları İle Mükemmeliyetçilik Düzeyleri Arasındaki İlişki." *Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya*.
9. Yıldız A. (2012). "Lise Öğrencilerinde Risk Alma Davranışının Akran Baskısı, Ana- Baba Tutumları ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğe Göre Yordanması." *Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir*.
10. Erdoğan Ö, Ergün M. (2011). "Farklı meslek grubunda çalışan personelin denetim odağı ve risk alma düzeylerinin karşılaştırılması." *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 176-185
11. Öner E. (2009). "Belirli Alanlara Özgü Risk Tutumları Ölçeğinin Türk Üniversite Öğrencilerine Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması." *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara*.
12. Arkan G, Tacoğlu T, Erdoğan S. (2011). "Ankara, Toronto ve Priştina'daki Üniversite Öğrencilerinin Risk Alma Davranışları Açısından Karşılaştırılması." *Bilig*, 56 (1), 1- 24.
13. Gençtanırım Kuru D. (2010). "Ergenlerde Riskli Davranışların Yordanması." *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara*.
14. Chou E.Y, Nordgren L.F. (2017). "Safety in numbers: Why the mere physical presence of others affects risktaking behaviors." *Journal of Behavioral Decision Making*, 30, 671-682.
15. Saxbe D, Piero L.D, Immordino-Yang MH, Kaplan J, Margolin G. (2015). "Neural correlates of adolescents' viewing of parents' and peers' emotions: Associations with risk-taking behavior and risky peer affiliations." *Social Neuroscience*, 10 (6), 592-604.
16. Dohmen T, Falk A, Huffman D, Sunde U. (2018). "On the relationship between cognitive ability and risk preference." *Journal of Economic Perspectives*, 32 (2), 115-134.
17. Akfert S, Çakıcı M, Çakıcı E. (2009). "Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi." *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 40-47.
18. Uludağlı N.P, Sayıl M. (2009). "Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: Ebeveyn ve akranların rolü." *Türk Psikoloji Yazıları*, 12 (23),14-24.
19. Körük S. (2017). "Üniversite öğrencilerinde riskli davranışların ortaya çıkmasında yordayıcı bir etken olarak uyumsuz semaların telafileri." *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5 (9), 55-69.
20. Aras Ş, Günay T, Özan S, Orçın E. (2007). "İzmir ilinde lise öğrencilerinin riskli davranışları." *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8, 186-196
21. Siyez D.M, Aysan F. (2007). "Ergenlerde riskli araba kullanma davranışını yordayan psikososyal değişkenlerin incelenmesi." *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fak. Dergisi*, 21,1-10.
22. Telef B.B. (2014). "Ergenlerde olumlu ve olumsuz duygular ile riskli davranışlar arasındaki ilişkinin İncelenmesi." *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22 (2), 591-604.
23. Çamur D. (2007). "Bir üniversitenin bazı fakülte ve yüksekokullarında okuyan gençlerde bazı risk alma davranışları." *Toplum Hekimliği Bülteni*, 26 (3), 32-38
24. Karaçam Ö, Totan T. (2014). "Ege Üniversitesi öğrencileri arasında bağımlılık yapıcı madde kullanımının çok boyutlu ölçekleme yöntemiyle incelenmesi." *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 15, 116-123.
25. Erel Ö, Gölge Z.B. (2015). "Üniversite öğrencilerinde riskli davranışlar ile çocukluk çağı istismar, dürtüsellik ve riskli davranışlar arasındaki ilişki." *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16, 189-197.
26. O'Hara R.E, Cooper M.L. (2015). "Bidirectional associations between alcohol use and sexual risk-taking behavior from adolescence into young adulthood." *Arch Sex Behav*, 4, 857-87.